

*Снежана Д. Поповчић-Аврић**
*Марина М. Ђенић***

ПРИСТУПАЊЕ СРБИЈЕ СВЕТСКОЈ ТРГОВИНСКОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ

Резиме

Успостављање нове техно-економске парадигме светске економије и интензивирање процеса глобализације као њеног доминантног феномена, иницирало је стварање новог светског трговинског система. Валоризација могућих ефеката од увођења новог светског трговинског система на динамизирање раста међународне трговине и на промоцију повећања светске привреде, заснива се не само на стварању повољнијег институционалног амбијента већ и у успешнијем превазилажењу асиметрије у процесу либерализације светске привреде као и у превазилажењу специфичних неравнотежа у процесу укључивања појединих земаља у међународне трговинске токове. Због тога, за многе учеснике у светској трговини, а посебно за мање развијене земље дилема о начину спровођења мера за либерализацију установљених оснивањем Светске трговинске организације, а да у исто време штите легитимне интересе својих сопствених економија уз обезбеђивање динамичног раст, постаје од кључног значаја.

Кључни фактор за успостављање компатибилности са међународним економским окружењем за српску привреду јесте избор оптималне спољнотрговинске стратегије која би омогућила равнотежу између либерализације и зашти-

* Факултет за економију, финансије и администрацију, Београд.

** Факултет за економију, финансије и администрацију, Београд.

те домаће привреде као и повољнији приступ међународном тржишту а у констелацији са новим мултилатералним трговинским системом. Шта више, спољна оријентација, оличена кроз политику промоције извоза, је основна парадигма просперитетног економског раста земље, као и неопходан корак у правцу проналажења одговора за знатно измењен међународни трговински амбијент заједно са новонасталим околностима унутар домаћег тржишта.

Рад ће се састојати из четири дела. У првом делу биће речи о измењеном међународном трговинском амбијенту, потом ће други део бити посвећен Светској трговинској организацији као кључној институцији новог међународног трговинског система. У трећем делу рада биће анализирана Светска трговинска организација кроз основне процесе њеног развоја и услове које земље кандидати морају да испуне да би постале пуноправне чланице. Последњи део рада ће се бавити условима приступања Србије у Светску трговинску организацију, оценом докле се стигло у том процесу уз кључна разматрања аутора колика је важност поменутог чланства за Србију.

Кључне речи: глобализација, мултилатерализам, либерализација, Србија, Светска трговинска организација.

Измењен међународни трговински амбијент

Међународно економско повезивање и у складу са тим растућа интегрисаност светског тржишта обележили су готово читав послератни период. Интензивирање ових процеса током 90-тих година, међутим, непосредно се везују за успостављање нове техно-економске парадигме светске привреде и структурирање услова за либерализацију токова робе, услуга и фактора производње. У таквим околностима испољавају се кључне карактеристике процеса глобализације, које не само да доводе у питање традиционалне постулате међународне трговине, већ и суштински рedefинишу поимање међународне конкурентности.

Јачање економске међузависности кроз глобализацију система производње, трговине и потрошње може се очекивати и у наредном периоду, али и заоштравање проблема асиметричности у интензитету међузависности (Stiglitz J., 2002).

Реч је о оним земљама које су у немогућности да искључиво преко тржишта остваре прихватљиво учешће у расподели позитивних резултата глобализације. Дугорочни, изразито динамичан циклус стварања нове структурне и технолошке матрице светске привреде, као и целине развојних и интеграционих процеса определио је да су успешне само оне привреде које су способне за ефикасне и на знању утемељене промене и прилагођавање. С тим у вези, три су веома значајне импликације тих промена:

- релативни развојни потенцијал земаља није детерминисан класичном структуром привреде, са тежиштем на индустрији, него на тзв. квадријалном сектору који интегрално обухвата образовање, науку, телекомуникације, информатику и организацију;
- уместо класичне, спонтане тржишне утакмице роба и услуга кроз механизме спољнотрговинске размене, правно и институционално уређени режими међународног пословања, пре свега се мисли на Општи споразум о царинама и трговини (ГАТТ) – Светска трговинска организација (СТО), фаворизују тзв. интегралну конкурентност привреда, предузећа и производа;
- ценовна конкурентност није одређујући, па чак ни један од битних фактора извозних предности када је реч о тржиштима високе и поуздане платежне моћи. Апсолутну предност имају квалитативни фактори конкурентности везани за специфична својства производа.

Несумњиво је да су наведене промене поставиле низ изазова пред међународну заједницу. Глобализација, према речима Рената Ругеира, бившег генералног директора Светске трговинске организације, уклања баријере трговинским и инвестиционим токовима као „лишће у јесењем дану, али снага ових ветрова промене већ тестира нашу способност да им се прилагодимо“ (Ruggeirø, R.,1996). Ово се посебно односи на свет у развоју. Глобализација је еродирала стара правила привредног раста, омогућујући интензивнији развој земљама Азије и Латинске Америке, али и повећање њиховог удела у светској трговини. Но, нису све земље подједнако укључене у светски трговински систем, мада је несумњив

напредак постигнут на свим нивоима - мултилатералном, регионалном и унилатералном у циљу јачања процеса либерализације трговине као најзначајнијег покретача привредног раста.

Измењен међународни економски амбијент наметнуо је потребу за стварањем новог трговинског система у коме би се мање уређивали трговински односи међу нацијама, а више униформисале релације у глобалном, наднационалном систему. Полазећи од бројних теоријских и емпиријских истраживања која су указивала на везу између либералног система економских односа са иностранством и привредног раста и развоја, креатори међународног економског система након Другог светског рата, указивали су и на потребу институционалне реafirмације светског финансијског и трговинског система. Формирање Бретонвудских институција, Међународног монетарног фонда (ММФ) и Међународне банке за обнову и развој (ИБРД), требало је да обезбеди ефикасно управљање светским токовима репродукције под окриљем Уједињених нација (УН). Истовремено, указала се потреба за формирањем међународне организације која би регулисала међународне трговинске токове и институционализовала светски трговински систем. Но, идеја о конституисању Међународне трговинске организације (ИТО) наишла је на отпор САД, а „привремено“ решење је нађено у усвајању ГАТТ-а, који је деловао пуних 47 година, све до оснивања СТО 1995. године које је започето преговорима у оквиру Уругвајске рунде мултилатералних трговинских преговора. Но, конституисање ове институције „глобалне архитектуре“ је само први корак у превазилажењу изазова које глобализација и постојеће неравнотеже у светској привреди постављају пред светски трговински систем.

*Светска трговинска организација -
кључна институција новог међународног
трговинског система*

Иако је базична спољнотрговинска теорема, према којој се трговина између земаља одвија у складу са разликама у њиховој факторској расположивости у протеклом периоду значајно моделирана, основа либералистичког тумачења

спољнотрговинске размене коју је она поставила задржала се све до данас¹. За такав приступ уређењу светских трговинских токова определиле су се и земље уговорнице ГАТТ-а, упркос нестандартним токовима међународне трговине који су све чешће доводили у питање апликативност теоријских модела спољнотрговинске размене, иницирајући креирање нових приступа. При томе се, пре свега, мисли на тржишне интеракције, које се не заснивају на класичним компаративним предностима изведеним из разлика у факторској расположивости, већ су резултат тржишних имперфекција и растућих приноса у производњи, попут интра-индустријске трговине². Ипак, бројна емпиријска истраживања су потврдила ваљаност кључне тезе базичне спољнотрговинске теореме према којој трговинска либерализација доприноси (Hoekman, В. М., 1995):

- повољнијем размештању расположивих фактора производње, односно специјализацији у оним производним активностима у којима земља има компаративне предности,
- ефикаснијој производњи, генерише већи доходак, па самим тим и већу куповну моћ земаља на светском тржишту.

Ово се посебно односи на мале земље као што је Србија, које јачањем трговинских баријера могу само да губе у светској тржишној утакмици, тим пре што нису у могућности да намећу правила игре, већ морају да у улози *"price takers"*-а и *"policy takers"*-а (Bussière M., 2005) прихватају постојећа. Обрнуто, велике земље могу имати користи од трговинских баријера, управо зато што су у позицији да утичу на формирање цена на светском тржишту (по моделу: виша увозна ограничења - нижа тражња - формирање цене на светском тржишту на нижем нивоу). Но, упркос растућем протекционизму развијених земаља, који се посебно испољио током 80-тих и почетком 90-тих година прошлог века³, уколико би се све земље на дужи рок определиле за рестриктивну трговинску политику, на губитку би били сви учесници у међуна-

1 Хекшер-Охлин-Самуелсон-ова теорија међународне размене (Х-О-С модел).

2 Истовремени извоз и увоз истоврсних производа.

3 Јачање протекционизма водило је ка значајним одступањима од прописаних правила.

родној размени. Обрнуто, смањење трговинске заштите, односно опредељење за либералнији приступ у структурирању спољнотрговинске размене води ка експанзији интра-индустријске трговине и ка повећању општих друштвених користи сваког од учесника у размени појединачно, а тиме и свих заједно (Centre for Economic Policy Research, 1996, стр. 269).

Стога је интерес и развијених земаља, али и оних мање развијених да прогресивном либерализацијом мера заштитне трговинске политике обезбеде растући приступ тржишту, динамизирајући сопствени, али и раст светске трговине и привреде, у целини. Упркос бројним преговарачким рундама у оквиру ГАТТ-а, које су уважавале овакав приступ али су резултирале само његовом делимичном применом, тек је Уругвајском рундом мултилатералних преговора постављен основ новог, либералнијег светског трговинског система, који претпоставља слободнији проток роба, услуга, капитала, али и јачање међузависности појединих трговинских актера (Douglas I., 2008).

Опредељујући се за опцију неолиберализма у циљу динамизирања светске трговине, актери Уругвајске рунде су усвајањем Споразума о оснивању СТО поставили институционални оквир за реализацију овог далекосежног циља. Институционалном трансформацијом ГАТТ-а у СТО, односно конституисањем базичне институције новог светског трговинског система, значајно је измењен трговински амбијент у функцији хомогенизације трговинских, макроекономских и развојних политика. Моделирајући правила, механизме и инструменте ГАТТ-а и координирајући активности на спровођењу постојећих, али и имплементацији свих будућих споразума, СТО несумњиво опредељује маневарски простор појединих земаља учесница у светској тржишној утакмици и посредно утиче на њихове развојне опције. Но, све те активности које СТО предузима имају за циљ:

- повећање животног стандарда и дохотка,
- осигурање пуне запослености,
- интензивирање раста производње и трговине,
- оптимално коришћење светских ресурса.

Међу овим основним циљевима који су наведени у Преамбули Споразума о оснивању СТО препознају се циљеви

ГАТТ-а, с тим што су они проширени и на област услуга. Поред њих, у Преамбули се још посебно истиче:

- увођење идеја о одрживом развоју, у вези са оптималним коришћењем светских ресурса и потребом заштите и очувања животне средине, на начин који је сагласан са различитим нивоима националног економског развоја,
- потреба да се земљама у развоју, а посебно онима најмање развијенима, осигура веће учешће у светској трговини, примерено потребама њиховог економског развоја.

Као базична институција новоуспостављеног трговинског система, СТО, може да се разуме не само као место договарања наведених аранжмана, већ и као својеврсно тржиште на коме земље размењују трговинске концесије, моделирајући при том националне трговинске политике сходно постављеним циљевима.

За разлику од претходних преговарачких подухвата у оквиру ГАТТ-а, у којима се углавном испољавао сукоб интереса на линији развијени-неразвијени, специфичност Уругвајске рунде трговинских преговора је управо поларизација развијених земаља. Флексибилнији приступ мање развијених земаља преговорима Уругвајске рунде узроковао је такву промену. Глобализација светске привреде и висока стопа раста технолошких промена навеле су већину земаља у развоју да економске и трговинске политике преусмере ка извозу, како би искористиле предност укључивања у међународну привреду. У многим аспектима овај процес је коинцидирао са преговорима вођеним управо у оквиру Уругвајске рунде.

Нови светски трговински систем, чији су темељи постављени током преговора Уругвајске рунде, обухвата економске компоненте, трговину робом и услугама, права заштите интелектуалне својине и трговинске аспекте страних директних инвестиција, али и социјалне елементе, заштиту човекове околине и услове рада. Од доследности у спровођењу његових циљева-прогресивног снижавања трговинских препрека, проширења мандата трговинског система, поштравања правила и хармонизације регулатива, као и бржег и правичнијег решавања сукоба везаних за међународну трговину, зависиће и успех у савладавању бројних изазова

сложеног међународног трговинског амбијента (Bhagwati J., 2008).

Земље у развоју у Уругвајској рунди трговинских преговора нису наступале као блок, већ су своје ставове услаглашавале појединачно, сагласно интересима и приоритетима националних економских политика. Насупрот томе, развијене земље, а посебно САД и ЕУ, које су и покренуле преговоре Уругвајске рунде како би обезбедиле нова тржишта и трансформисале своја законска решења у области трговинске политике у међународно прихваћена и обавезујућа правила, у суштини су испољиле највећи отпор либерализацији светске трговине.

Постигнути договори и аранжмани на плану либерализације свих сегмената трговинске политике, као и институционални преображај ГАТТ-а у СТО, имаће далекосежан утицај на обим и динамику светске трговине, а тиме и на раст и развој светске привреде.

Креирање Светске трговинске организације је, такође, директан одговор на јачање новог протекционизма који се испољио током 70-тих и 80-тих година прошлог века и који је озбиљно угрозио функционисање мултилатералног трговинског система. Распад Бретонвудског система и напуштање везаности међународног монетарног система за долар и злато, уз прелазак на систем флукутирајућих курсева, прва и друга нафтна криза током 70-тих година, узлет каматних стопа почетком 80-тих, као и процес глобализације светске привреде током 90-тих година прошлог века, доминантно су утицали на обликовање новог трговинског амбијента у коме је измењена улога појединих трговинских актера.

Према Споразуму о оснивању СТО, који је ступио на снагу 1. јануара 1995. године, ова организација има својство правног лица и представља институционални оквир који обухвата ГАТТ, на начин како су његова правила и дисциплине измењене и допуњене кроз преговоре Уругвајске рунде (тзв. ГАТТ из 1994.), све споразуме и аранжмане закључене под његовим окриљем, као и укупне резултате преговора Уругвајске рунде.⁴ СТО треба да обезбеди примену, администрирање, функционисање, као и унапређење циљева, како самог Споразума о оснивању СТО, тако и свих мултилатералних

4 Детаљно елабориране у Анексима 1, 2, 3 и 4, који су саставни део Споразума о оснивању СТО.

споразума закључених под његовим окриљем. Истовремено представља и институционални оквир у којем се примењују, спроводе и демонстрирају плурилатерални трговински споразуми.

Ова међународна организација је и форум за преговоре чланица о свим питањима релевантним за међународне трговинске односе из домена споразума и аранжмана обухваћених Споразумом о оснивању СТО. То потврђује и тзв. Миленијумска рунда мултилатералних трговинских преговора (Миленијумска рунда) која је покренута након оснивања СТО и која је посвећена даљој либерализацији међународне трговине на неким кључним сегментима, међу којима је и пољопривреда. Међутим, показало се да либерализација трговине пољопривредним производима, као један од кључних сегмената декларације из Дохе, постаје све озбиљнија препрека успешној финализацији Миленијумске рунде. Трговински преговори који су вођени у Женеви 2006. и Постдаму 2007. године завршени су без успеха, углавном због неслагања САД, ЕУ, Индије и Бразила око либерализације приступа тржишту пољопривредних производа. Средином јула 2008. године поново су организовани преговори у Женеви са циљем да се најје прихватљиво решење у домену либерализације овог изузетно важног сегмента за привреде земаља чланица СТО. И овај покушај је завршен неуспехом, будући да САД, ЕУ, Индија и Кина нису успеле да премосте разлике у посебном третману који би земље у развоју имале у либерализацији трговине пољопривредним производима.

Очигледно је да СТО наилази на све озбиљније препреке на путу либерализације светске трговине. Њихово превазилажење у наредном периоду ће бити кључни изазов за ову важну међународну институцију, посебно у условима светске економске кризе која ће сасвим извесно променити однос снага на међународном тржишту. (Sutherland P., 2004)

Институционални преображај ГАТТ-а у Светску трговинску организацију значи, истовремено, и конституисање треће, реперне тачке институционалног и правног троугла на линији ММФ, Светска банка (СБ) и СТО. На тај начин, заокружен је процес управљања светским токовима репродукције. При томе, су сва важнија подручја међународних економских односа покривена мрежом међународних институција, које имају наднационалне компетенције и, у суштини, одржавају распоред моћи у свету. Међуповезаност политика

ММФ-а, СБ и СТО несумњиво доприноси и својеврсном моделирању политичког профила светске трговине, који је ојачан опредељењем да министри влада земаља чланица имају веће ингеренције у раду и деловању СТО, али и чињеницом да СТО⁵ има јасан и прецизан мандат да делује као форум за мултилатералне трговинске преговоре.

Чланство у Светској трговинској организацији

Чланство у СТО подразумева четири категорије земаља (Ноекман, В. М., 1995, стр.50-51):

- оригиналне чланице, односно чланице ГАТТ-а из 1947. године које су учествовале у преговорима Уругвајске рунде и чије су листе царинских и концесија у области услуга биле укључене у моменту потписивања Финалног акта 1994. године у Макарешу. Реч је о 110 земаља које су од 1. јануара 1995. године постале оригиналне чланице СТО;
- земље чији је поступак приступања ГАТТ-у из 1947. године био у току и који се није окончао до момента ступања на снагу СТО (20 земаља);
- земље које су приступиле ГАТТ-у након 1994. године, а пре ступања на снагу СТО, 1. јануара 1995. године;
- земље које нису чланице ГАТТ-а из 1947., или оне које су имале тај статус, а чије листе концесија нису биле спремне на датум ступања на снагу СТО, или које нису учествовале у преговорима Уругвајске рунде.

Ова последња категорија земаља обухвата оне земље (међу којима је и Србија) којима тек предстоји сложен поступак приступања у чланство СТО, који се у основи састоји из три фазе. У првој, влада земље која подноси захтев за приступање СТО мора да достави Меморандум, који обухвата све аспекте националне и спољнотрговинске политике релевантне за Споразуме СТО. У следећој фази, земља која жели да приступи СТО, улази у билатералне преговоре са заинте-

5 Пуноправно чланство у СТО имају 153 земље, док је 28 земаља у процедури приступања и тренутно у својству посматрача.

ресованим чланицама у циљу размене концесија. Паралелно с тим преговорима одвија се активност радне групе СТО која испитује спољнотрговински режим и услове за приступ тржишту потенцијалне чланице. Коначно, у трећој фази, извештај радне групе, нацрт протокола о приступању и договорене листе концесија презентирају се Генералном савету или Министарској конференцији на усвајање. О пријему нове чланице одлучује се гласањем, а за позитивну одлуку довољна је двотрећинска већина.

Приступање СТО претпоставља прихватање свих резултата Уругвајске рунде без изузетака. Истовремено, чланство у СТО значи и својеврсно сужавање националног суверенитета у вођењу спољнотрговинске политике, али доноси и несумњиве предности за земље чланице креирајући повољније услове за наступ на светском тржишту. Истовремено, уз повећани приступ тржишту, јача и правна сигурност тог наступа, тим пре, што СТО има статус међународне организације са својством правног лица, чиме се она сврстава у исти ранг са ММФ-ом и СБ-ом.

Захтев за чланство у СТО од стране земље кандидата се подноси по одређеној процедури (Williams P.J., 2008). Држава кандидат подноси захтев у форми изјаве да жели да приступи СТО. Паралелно, земља кандидат треба да поднесе и захтев за статус посматрача у Генералном савету, што је обавезује да у следећих пет година отпочне преговоре о приступању. Ово је уједно и помоћ земљи кандидату да присуствовањем седницама Генералног савета и Министарске конференције и коришћењем техничке помоћи од Секретаријата, стекне одређена знања и способности за вођење преговора. Када се захтев за приступање усвоји од стране Генералног савета – Министарске конференције, формира се радна група за приступање те конкретне земље. Чланство у радној групи је отворено за све заинтересоване чланице, а обавезно су присутне ЕУ, САД, Канада и Јапан.⁶

У Меморандуму о спољнотрговинском режиму са пратећим анексима који је земља кандидат дужна да достави радној групи на разматрање, у дефинисаном, стандардизованом формату, морају се изнети информације о свим аспектима економске и спољнотрговинске политике, подаци

6 Од осталих земаља најчешће оне са којима земља има највећи обим трговинске размене

о царинским стопама, законски прописи, и то приоритетно из области спољне трговине, подаци о политикама и прописима који регулишу пољопривреду, услуге, интелектуалну својину и др. Радна група сазива први састанак на коме представници земље кандидата одговарају на сва додатна питања чланица и доноси се оцена о степену усаглашености спољнотрговинског режима земље кандидата са обавезама СТО и дефинишу корааци које кандидат треба да предузме у циљу усаглашавања.

Након тога се отварају билатерални преговори о царинским стопама, пољопривреди и услугама које најчешће иницира чланица подношењем својих иницијалних понуда за либерализацију робе и услуга. Преговори се воде са оним чланицама СТО које су заинтересоване за тржиште земље кандидата. Када се преговори заврше, потписују се у виду билатералног протокола. Сви билатерални протоколи се интегришу у јединствену Листу концесија у области роба (индустријских и пољопривредних производа) и листу специфичних обавеза у области услуга. Ове листе чине саставни део Протокола о приступању у виду анекса. Када се преговори заврше, припрема се Извештај радне групе (до сада је Србија имала осам састанака радне групе и низ билатералних састанака са чланицама), са нацртом Одлуке и Протоколом о приступању. Завршетком нацрта Извештаја, Протокола и листа концесија за робе и услуге, радна група их доставља Генералном савету на усвајање (или Министарској конференцији), двотрећинском већином гласова чланица доноси одлуку о приступању. Тиме Протокол о приступању ступа на снагу, а у року од 30 дана након што земља кандидат прихвати Протокол (његовим потписивањем или депоновањем инструмента о ратификацији), она постаје чланица СТО.

Према подацима из 2010. године СТО окупља 153 земље, а чланице покривају више од 95 % светске трговине робама и услугама. У овом тренутку још 28 земаља се налази у процесу приступања СТО. Уз Босну и Херцеговину и Црну Гору, Србија припада групи последњих земаља у региону које нису постале чланице те организације. Број чланица, као и активно настојање осталих земаља да постану чланице СТО, најбоље показује колико је важно припадати великој породици чланица СТО.

Приступање Србије Светској трговинској организацији

Србија је земља скромног тржишног капацитета оптерећена наслеђем поршлости и неефикасности. Такође, Србија је земља увозно зависне привреде и земља са релативно високим спољним дугом посматраним у односу на друштвени производ и извоз.

Обавезе проистекле из финансијских аранжмана са иностранством морају да буду благовремено и у пуном износу сервисирани, те је неопходно да се обезбеди редован девизни прилив довољан за функционисање привреде као и за сервисирање спољног дуга. За малу привреду попут Србије, основно питање јесте како то остварити. Како, с једне стране, обезбедити квалитетну и конкурентну понуду а, с друге стране, спољнтрговинску размену учинити једноставном, стандардизованом и интересантном страним купцима. Време и искуство је показало да је лажна дилема да ли Србија треба да своју привреду излаже немилосрдној међународној конкуренцији, већ да српска привреда мора да буде и све више јесте отворена привреда укључена у светске трговинске токове са свим позитивним ефектима те отворености.

Односи Србије са СТО почињу још давних 60- их година XX века када је још тадашња Југославија стекла услов да приступи ГАТТ-у. За тадашњу Југославију то је било нарочито важно из разлога што је у том периоду 68% укупног југословенског извоза и 65% укупног увоза потицало из размене са земљама ГАТТ-а. Након тога је уследио прекид преговора и период стагнације, да би Србија 2005. године донела одлуку о поновном отпочињању поступка њеног приступања у СТО и формирала радну групу за приступање. Министарство економије и регионалног развоја је именовано за координатора у вођењу преговора са СТО.

Србија је иницијалну понуду за преговоре о царинским стопама доставила Секретаријату СТО у јуну 2006. године, и након тога су одржани билатерални преговори са више заинтересованих чланица СТО. У октобру 2007. године је доста-

вљена Ревидирана понуда, затим Друга ревидирана понуда за царинске преговоре, новембра 2008. године.

Захтеви чланица за снижавањем царинских стопа обухватили су широк спектар производа као и захтеве за прихватањем појединих секторских иницијатива (спуштање царинских стопа за читаве секторе), а нарочито за производе информационих технологија, медицинску опрему, цивилне ваздухоплове, хемијске и фармацеутске производе, превозна средства, текстилне производе, машине и уређаје. У складу са надлежностима, министарства су припремила предлоге билатералних понуда за индустријске и пољопривредне производе. Билатерални преговори о висини царинске стопе на индустријске и пољопривредне производе се воде са САД, Канадом (завршени), Јапаном (завршени и потписани), Швајцарском (завршени), Норвешком (завршени), Корејом, Бразилом, Еквадором, Салвадором, Украјином. Са Турском су били отворени преговори али је у међувремену закључен Споразум о слободној трговини.

Захтеви чланица према Србији су доказали наставак праксе која се установила међу чланицама СТО да су за сваког новог кандидата они све обимнији и ригорознији, тј. да се очекује да у сегменту нивоа царинске заштите домаће производње то буде све ниже и либералније. Такав однос је изражен како од стране развијених земаља као и од стране нових чланица. Тако је Србији у вези са царинском заштитом индустријских производа препоручено прихватање уједначене стопе са малим бројем изузетака и коришћењем транзиционог периода само у случајевима где се царинска стопа снижава са примењеног нивоа.

Што се тиче пољопривредних производа, питања се поред нивоа заштите односе и на примедбе у вези са применом комбиноване царинске заштите. Преговарачки тим је између осталог, користио у преговорима аргументе да се специфични део комбиноване царине заједно са *ад валорем* царином примењује на малом броју производа и да пољопривреда има велики значај за Србију. Србија важи за земљу која има релативно ниску царинску заштиту. Први талас либерализације је био 2001. године када је просечна царинска стопа износила 14,5%. Данас прописана царинска стопа је 8,74% (17,1% за пољопривредне производе и за индустријске производе 6,18%). Са ЕУ просечна царинска стопа је 3,65 % (за пољопривредне производе 8,96% и за индустријске производе 2,04%).

Табела 1. Преглед динамике и реализације приступних преговора и активности за пријем Србије у СТО

Примљен захтев	10. децембар 2004.
Формирана радна група Председавајући: Њ.Е. Мр. Карсен Вагн Ниелсен (Данска-октобар 2006.) Мр. Францоис Роух (Белгија –мај 2005.-октобар 2006.)	15. фебруар 2005.
Меморандум	17. март 2005.
Питања и одговори	13. јули 2005.
Преговори са заинтересованим чланицама	20. септембар 2005. 11. октобар 2005. 26. април 2006. 10. новембар 2006.
Састанци радне групе	7. октобар 2005. 8. јун 2006. 6. децембар 2006.
Остала документа	
Пољопривреда	22. јули 2005. 18. април 2006.
Услуге	
Споразум о примени санитарних и фитосанитарних мера	15. новембар 2006. 27. новембар 2006.
Право интелектуалне својине ТРИПС	13. јули 2005. 7. новембар 2006.
Акциони план у вези законодавства	13. јули 2005. 15. новембар 2006.
Преговори у вези приступа тржишту	
Понуда за робе	26. април 2006.
Понуда за услуге	18. октобар 2006.

Извор: Влада Републике Србије: Нацрт Извештаја радне групе за приступање Србије СТО

Процес приступања Србије у Светску трговинску организацију директно је условљен брзином спровођења унутрашњих економских реформи. Како законодавне тако и системске реформе треба ускладити са динамиком процеса преговарања са СТО. Законодавна активност Србије је представљена кроз документ „План законодавне активности у циљу отклањања препрека у процесу приступања СТО”, у коме је дат приказ у одређеном моменту идентификованих

закона и других правних аката чије је доношење релевантно за окончање процеса преговора о приступању. Процес идентификације системских питања у смислу њихове усклађености са правилима СТО је континуирани процес, јер све до самог краја преговора, чланице СТО могу указивати на неке акте за које сматрају да нису у потпуности у складу са међународним правилима. Зато се тај документ ажурира пре свега у складу са законодавном активношћу српског Парламента, као и евентуалним новим коментарима и чланица.

План законодавне активности Србије је обухватио низ закона и подзаконских аката из области трговине робом, спољне трговине, девизног пословања, конкуренције, заштите потрошача, санитарних и фитосанитарних мера, техничких препрека трговини, интелектуалне својине, трговине услугама, заштите животне средине, компанијског права и др. Обимном законодавном активношћу, као и низом институционалних промена, на последњој осмој радној групи оцењено је да је Србија достигла значајан напредак.

Закључна разматрања

Динамичнија реинтеграција привреде Србије у међународне трговинске токове изостала је у протеклом периоду услед дејства низа неповољних фактора. За разлику од осталих земаља, које су прихватањем извозно оријентисаног концепта развоја са више или мање успеха искористиле међународне тржишне могућности, Србија је увођењем ембарга УН, практично била изолована од спољних утицаја. При томе, уз губитак претходно стечених позиција на светском тржишту, изостао је и статус равноправне чланице у водећим међународним трговинским и финансијским институцијама. Реч је првенствено о нерегулисаном статусу Србије у СТО, што ускраћује преференцијални третман за српске производе и услуге. У условима када степен сарадње и интеграције није задовољавајући ни на регионалном плану, знатно је успорен извозни ритам ка тржишту ЕУ, уз наглашен дебаланс размене са најзначајнијим спољнотрговинским партнерима. Динамичне промене међународног трговинског амбијента, уз све оштрију конкуренцију, додатно отежавају повољније позиционирање српског извоза. Отуда и осетно смањење учешћа српског извоза у светском, али и неповољна тенденција у домену његовог удела у друштвеном производу земље.

Но, чини се да узроке неповољних резултата привреде Србије на међународном тржишту, а посебно њеног извозног сектора треба тражити првенствено на домаћем терену. Наглашено присутна логика и политика супституције увоза, уз релативну затвореност српске привреде, определили су нетржишну алокацију расположивих ресурса и њихово везивање за оне производне секторе који исказују стагнантне или опадајуће карактеристике конкурентности на глобалном тржишту. Отуда и неприлагођена производна структура утемељена на застарелој технологији, која у условима неусклађених квалитативних перформанси домаће понуде са динамичним променама тражње на светском тржишту, предност даје извозу примарних производа ниске технолошке и научне интензивности. Смањење тржишта и његова недовољна апсорциона снага, уз знатно редуковане могућности увоза и технологије и несолвентан финансијски сектор, условили су исцрпљивање домаћих производних фондова и знатно успорили процес структурне реадaptације српске привреде.

Превазилажење бројних ограничавајућих фактора развоја привреде претпоставља, дакле, прихватање концепта извозне промоције који ће омогућити извозно оријентисани раст, али и креирање транспарентног заштитног система примереног новој међународној трговинској регулативи. Либерализација не искључује, већ подразумева и развијен заштитни систем, нарочито у случају мање развијених земаља попут Србије. Уређење заштитног система обухвата не само сегмент активне заштите који персонификује политику унапређења извоза, већ и сложен инструментариј пасивне заштите домаћег тржишта примерен пракси тржишне привреде и усклађен са стандардима СТО. Реч је, дакле, о креирању стабилног, транспарентног система економских односа са иностранством који ће фаворизовати извозну оријентацију, али и поступну селективну либерализацију приступа домаћем тржишту у функцији дугорочног програма развоја привреде.

Измењена конфигурација међународног трговинског амбијента фаворизује опцију мултилатерализма као доминантни приступ у јачању извозне оријентације привреде Србије, али и подстицање њене конкурентности. Упркос изузетно сложеној процедури приступања у чланство СТО, па и својеврсном сужавању националног суверенитета у домену креирања спољнотрговинске и развојне политике земље, ин-

ституционални оквир новог светског трговинског система обезбеђује услове за повољнији и обухватнији приступ светском тржишту. Дуже одсуство из СТО погоршало би извозне перспективе привреде, а немогућност да се користи клаузула најповлашћеније нације и принцип недискриминаторног третмана у трговини са земљама чланицама СТО учинило би српски извоз изразито неконкурентним на светском тржишту.

Литература:

- Baourakis G., Lakatos C., Xerapadeas A., *From Dayton to Brussels: A presentation of the Balkan's status quo*, Trade AG, Working Paper 06/08, 2006.
- Bhagwati J., *Termites in the Trading System: How Preferential Agreements Undermine Free Trade*, Oxford University Press, July 2008.
- Bussière M., Fidrmuc J., Cschnatz B., *Trade Integration of Central and Eastern European Countries Lessons from a Gravity Model*, European Central Bank, Working Paper, Series No. 545, 2005.
- Centre for Economic Policy Research, Trading Place, *European Economic Perspectives*, No. 11, December, 1996.
- Douglas I., Petros M., Cykes A., *The Genesis of the GATT*, Cambridge University Press, August 2008.
- Hoekman, B.M., Kostecki, M.M., *The Political Economy of the World Trading System*, Oxford University Press, Oxford, 1995.
- Kenneth D., *The GATT: Law and International Economic Organization*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 2002.
- Maurer A., Degain C., *Globalization and trade flows: What you see is not what you get*, WTO Publications, WTO, Geneva, June 2010.
- Петровић-Зубић С., Раковић А., *Светска трговинска организација: Правни инструменти и савремене тенденције*, ММЕО СЦГ, 2005.
- Поповчић-Аврић С, Видас-Бубања М., *Међународна економија*, Завод за уџбенике и ФЕФА, Београд, 2008
- Ruggerio, R., *The Challenges Facing the World Trade Organization in a Globalizing Economy*, in Bank for International Settlements Review, No.99, September, 1996.

- Sampson G., Chambers B., *Developing Countries and the WTO: Policy Approaches*, United Nations University, July 2008.
- Simon A., Schmitt N., *Non-Tariff Barriers and Trade Liberalization*, Working Paper, January 2000.
- Stiglitz J., Charlton A., *Fair trade for all*, Oxford University Press, New York, 2005.
- Stiglitz J., *Globalization and Its Discontents*, W. W. Norton and Company, June 2002.
- Sutherland P., Bhagwati J., Botchwey K., FitzGerald N., Hamada K., Jackson J., Lafer C., Thierry de Montbrial, *The future of the WTO*, WTO Publications: Report by the consultative Board, WTO, Geneva, 2004
- Williams P.J., *A handbook on Accession to the WTO*, Cambridge, A WTO Secretariat Publication, 2008
- World Bank, *World Development Report 2009: Reshaping Economic Geography*, The World Bank Group, November 2008.
- World Trade Organization, Laos turns to future WTO membership commitments, July 2009. http://www.wto.org/english/news_e/news09_e/acc_lao_14jul09_e.htm
- World Trade Organization, Membership, alliances and bureaucracy, September 2010. http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org3_e.htm
- World Trade Organization, Serbia moves closer to accession, Mart 2010. http://www.wto.org/english/news_e/news10_e/acc_srb_05mar10_e.htm
- World Trade Organization, *World Trade Report 2007: Sixty Years of the Multilateral Trading System: Achievements and Challenges*, WTO Publications, WTO, Geneva, 2007.
- World Trade Organization, *World Trade Report 2008: Trade in Globalizing World*, WTO Publications, WTO, Geneva, 2008.

*Snežana D. Popovčić-Avrić
Marina M. Đenić*

*SERBIA'S ACCESSION TO THE WORLD
TRADE ORGANIZATION*

Summary

Establishing a new techno-economic paradigm of the world economy, as well as intensification of processes of globalization as its predominant phenomenon, have initiated the creation of a new world trading system. Valorization of possible effects of instituting a new world trading system on dynamization of growth of international trade and on promotion of increase of world economy, is based not only on creation of a more favourable institutional ambience, but on a more successful overcoming of asymmetry in process of liberalization of the world economy and a specific imbalance within the level of integration of certain countries into the tendencies of international trade. Therefore, for many actors in world trade, and especially for less developed countries, the dilemma of finding a way to carry out measures for liberalization, inaugurated by the foundation of the WTO, while protecting, at the same time, legitimate interests of their own economies and providing for their dynamic growth, is becoming the crucial one.

For the Serbian economy, as well, the choice of optimal foreign trade strategy, which would provide a specific balance between liberalization and protection of the domestic economy and a more favourable access to the international market within the constellation of the new multilateral trading system is the crucial factor for establishing compatibility with the international economic surrounding. The more so, since an external orientation, personified through a policy of export promotion, is the basic paradigm of a country prosperous economic growth, as well as an indispensable step out into a direction of finding an answer to the significantly changed international trade ambience, as well as to the newly created circumstances within the domestic market.

Key words: globalization, multilateralism, liberalization, Serbia, World Trade Organization.